

Suomalainen kielentutkimus on liki parikymmentä vuotta ollut paljon yhteistoiminnallisempaa kuin tilastojen perusteella voisi kuvitella. Suurin osa artikkeleista ja monografoista on edelleen yhden kirjoittajan nimissä, mutta taustalla on lukemattomia kursseja, seminaareja, keskusteluja, ohjaustapaamisia ja paljon vertaistukea. Yhteisajattelua ja -työtä on tehty tietenkin laitosten ja muiden yksikköjen sisällä ja kielialan monissa vuotuisissa tapaamisissa, mutta suuri rooli siinä on vuodesta 1998 alkaen ollut Langnetilla, kaikkien kieltä tutkivien yliopistojen ja kaikkien kieliaineiden yhteisellä tohtoriohjelmalla.

Langnet on koko toimintansa ajan kerännyt vuosittain palautetta sekä opiskelijoilta että ohjaajilta, ja sen toiminta on ollut sekä kansallisen että kansainvälisen arvioinnin kohteena. Kehut ja kiitokset ovat olleet jopa nolottavan innostuneita ja kannustavia, vaikka toki muutosehdotuksiakin on tehty ja toteutettu paljon vuosien mittaan. Kerätyn tiedon pohjalta voi perustellusti väittää, että Langnet-aika on tuottanut sekä enemmän että ennen kaikkea parempia väitöskirjoja kuin sitä edeltäneet vuodet. Myös väitöstutkimuksen tekemisen ja muiden tohtoriopintojen prosessit ovat tulleet jos ei helpommiksi niin ainakin tietoisemmiksi ja paremmin tuetuiksi.

Verkostomuotoiset tohtoriohjelmat saivat vuodesta 1995 alkaen OKM:n rahoitusta tohtoriopiskelijoiden palkkoihin. Tämä rahoitus on siirretty yliopistoille, eli päätös siitä, kuinka paljon eri alojen tohtorikoulutusta rahoitetaan, on siirtynyt ministeriöltä yliopistoille, joiden ei tarvitse keskenään sopia valinnoistaan. On siis periaatteessa mahdollista, että jonkin alan tohtorikoulutus jää kokonaan vaille julkista rahoitusta, jos mikään yliopisto ei satu myöntämään alalle tutkijakoulupaikkoja. Kun kilpailu paikoista eri alojen kesken yliopiston sisällä on kova, on helppo ajatella, että hoitakoot muut ne alat, joista ei ole odotettavissa yliopistolle tuloa tuottavia innovaatioita.

Tohtorikoulutuksen rahoittaminen on pitkäjänteistä satsausta tutkimusalan kehittymiseen ja jatkuvuuteen. Kilpailutilanne yliopistojen välillä, ulkoisen rahoituksen painoarvon kasvu sisäisen rahoituksen jaossa ja nopeasti muuttuvat trendit eri alojen suosiossa tekevät tutkijakoulutuksesta ennakoimatonta ja epävarmaa. Se taas ei houkuttele lahjakkaimpia opiskelijoita tutkijoiksi.

Suomen kielen tutkija on siis tällä hetkellä asetettu kilpailemaan rahoituksestaan ja siten käytännössä toimintamahdollisuuksistaan joka viiteryhmässään: oman oppiaineen sisällä, toisten kielten tutkijoita vastaan oman yliopiston yksiköissä, muiden alojen tutkijoita vastaan yliopiston sisällä, muiden Suomen yliopistojen suomen ja muiden kielten tutkijoita vastaan ja lopulta kansainvälisissä hauissa maailman kaikkia kielentutkijoita vastaan. Kilpailu johtaa siihen, että aika ja muut resurssit on tutkimustyön sijaan käytettävä rahoituksen hakemiseen ja oman osaamisen dokumentoimiseen ja esittelyyn. Kaukana ei ole myöskään keskinäinen kyräily ja ideoiden pihistäminen.

Päämäärän kannalta epäolennaiseen keskittyminen ja kilpailun kovettama työilmapiiri taas johtavat uupumiseen ja tutkimustyön onnistumiselle olennaisen luovuuden kaaton.

Poliittisten päättäjien ja muiden ylempien tahojen tahtoa on kuitenkin mahdollista vastustaa toimimalla toisin, jos itse ajattelemme, että yhteistyöllä pääsemme parempiin tuloksiin (ja hauskemmin!). Kuoliaaksi kilpailemiseen ei ole pakko alistua. Meidät voidaan jakaa karsinoihin, mutta ainakaan toistaiseksi ei yliopistoissa ole tutkijoita kielletty puhumasta keskenään. Juhlapuheet kehottavat kansain- ja tieteidenväliseen yhteistyöhön, ja tuskin kukaan kehtaa suoraan vastustaa paikallista ja kansallista yhteistyötäkään. Vaikka hallinto ja rahoitus on pilkottu, yksiköiden johtajat voivat silti sopia esimerkiksi maksavansa joitakin kuluja vuoroon tai muuten yhdessä, jotta yhteistyö mahdollistuu. Hyvä esimerkki tästä on Jyväskylän yliopiston Kielikampus, jossa toimitaan yhdessä laitos- ja tiedekuntarajoista piittaamatta niin yliopiston sisällä kuin julkisuudessakin.

Langnetin toiminta on toinen esimerkki samasta hengestä valtakunnallisella tasolla. Sata jatko-opiskelijaa ja heidän ohjaajansa muodostavat kulloisenkin Langnetin ytimen, mutta ajan mittaan vaikutus on ollut paljon suurempi, sillä liki kaikki kielen- ja kirjallisuustutkijat Suomessa ovat tai ovat olleet tavalla tai toisella Langnetin vaikutuspiirissä. He ovat siis muodikkaasti verkostoituneet jo pitkään. Toisin kuin jotkin muut verkosto-ohjelmat, Langnet ei missään vaiheessa ole ollut vain rahoitusinstrumentti, vaan koulutus, ohjaus ja yhteisöllisyys ovat olleet toiminnan kulmakiviä. Se mahdollistaa monenlaista, sillä edes vähän tuttua ihmistä on aina helpompi lähestyä, kun tarvitsee yhteistyökumppania, olipa sitten kyse uuden idean hiomisesta tai hankkeen suunnittelusta.

Verkosto-ohjelmien Suomen Akatemialta saama toimintarahoitus päättyi vuoden 2015 lopussa. Se asettaa kielentutkijoidenkin toiminnan uuteen tilanteeseen. Kun ei kukaan enää päätyökseen järjestä ja koordinoi, yhteistyö hukkuu hyvistä aikeista huolimatta helposti arjen kaaokseen. Yliopistoilta voi olla vaikea saada rahaa toimintaan, josta saattaa hyötyä joku muukin, etenkin koska rahoituksen jakotapa vaihtelee yliopistosta toiseen. Jos kielten tohtoriohjelmalla on omat varat, on helpompi jatkaa Langnetin hengessä ja päättää jatkossakin järjestää koulutusta yhdessä, mutta yliopiston yhteisen tutkijakoulun tai muuten monialaisen yksikön kirstunvartijoilla ei välttämättä ole samaa kokemusta yhteisöllisyyden eduista.

Langnetin nykyinen johtoryhmä työskentelee sen hyväksi, että kaikkien kielentutkijoiden tohtorikoulutusyhteistyö jatkuisi, vaikka selvää rahaa ei olekaan enää jaossa. Suomen kielen tutkijoita on Langnetissa eniten. He ovat kokeneet hyötyvänsä yhteistyöstä muiden kanssa, ja monia kieliä edustava johtoryhmä on valintatilanteissa myös nähnyt oman kielen tutkimisen tärkeyden. Suomen kieltä tutkitaan kaikissa yliopistoissa ja sen edustajilla on hallinnollisia tehtäviä. Meillä on siis suuri vastuu myös siitä, ettei Langnetin henki katoa eikä muiden yliopistojen tutkijoita ja jatkokoulutettavia nähdä nujerrettavina kilpakumppaneina vaan yhteiseen ideointiin yllyttävinä ystävinä.

MAISA MARTIN
etunimi.sukunimi@jyu.fi